

Salmonowicz, Stanisław

Sześćdziesięciolecie urodzin profesora Jerzego Wojtowicza

Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia 20 (158), 3-6

1985

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

SZEŚCZDZIESIĘCIOLECIE URODZIN PROFESORA JERZEGO WOJTOWICZA

Przyjaciele, koledzy i uczniowie Profesora postanowili uczcić Jego zasługi naukowe, wychowawcze i dydaktyczne, dedykując Mu niniejszy zbiór prac na sześćdziesięciolecie urodzin.

Profesor dr hab. Jerzy Wojtowicz położył szczególne zasługi dla rozwoju liczącego się dziś w kraju i zagranicą toruńskiego ośrodka badań nad wiekiem Oświecenia. Badania nad dziejami wieku XVIII rozpoczęli na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu już w okresie pierwszych lat jego istnienia profesorowie Stanisław Hoszowski i Jadwiga Lechicka. Ich dzieło kontynuuje i rozwija po dzień dzisiejszy Profesor Wojtowicz. Lata pięćdziesiąte przyniosły rozkwit badań nad epoką Oświecenia, w której szukano nade wszystko tradycji postępu społecznego i walki o rewolucyjne przemiany w kraju zagrożonym przez sąsiadów. Znakomicie w tych latach rozwinęły się zwłaszcza badania nad historią gospodarczą i społeczną. Lata sześćdziesiąte przyniosły nie tyle intensyfikację badań nad dziejami „wieku światła”, co raczej ich pogłębienie i unowocześnienie metodologiczne. Doprowadziło to do urozmaicenia, pogłębienia i modernizacji metod i problematyki badawczej. Właśnie w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych grono badaczy skupione wokół kierowanej przez Profesora Jerzego Wojtowicza Katedry (Zakładu) Historii Powszechnej i Polski XVI—XVIII w. rozwinęło szczególnie ożywione badania, w których ogromną rolę odegrała twórczość i działalność dydaktyczna kierownika katedry.

Jerzy Wojtowicz, urodzony 24 X 1924 r. w rodzinie nauczycielskiej w Rumocze (powiat mławski), po ukończeniu gimnazjum ogólnokształcącego w Ciechanowie studiował w latach 1948—1951 historię na UMK w Toruniu. Na tym też Uniwersytecie rozpoczął w 1950 r. pracę naukową, przechodząc kolejno wszystkie szczeble kariery naukowej od stanowiska zastępcy asystenta aż tytułu profesora zwyczajnego uzyskanego w 1979 r.

W toku długoletniej działalności uniwersyteckiej Profesor Wojtowicz pełnił różne funkcje organizacyjne, dydaktyczne i naukowe. Był m.in. prodziekanem Wydziału Humanistycznego, pierwszym sekretarzem Ko-

mitetu Uczelnianego PZPR oraz dyrektorem Instytutu Historii i Archiwistyki UMK. Obok działalności naukowej szczególne znaczenie przywiązywał zawsze do dydaktyki uniwersyteckiej, prowadząc seminaria, wykłady i ćwiczenia nie tylko z zakresu historii nowożytnej powszechnej i Polski, ale i z metodologii historii. Z seminarium Profesora wyszło łącznie blisko 80 magistrów, wielu z nich zostało pracownikami naukowymi UMK, bądź innych uczelni wyższych i instytutów badawczych. Pod kierunkiem J. Wojtowicza stopnie naukowe doktorów uzyskało do tej pory 6 osób, jedna przeprowadziła także przewód habilitacyjny. Wokół Profesora Wojtowicza skupiło się grono badaczy (wśród nich i tacy, którzy wyszli z innej szkoły naukowej), co pozwoliło na posiedzeniach otwartych Zakładu, prowadzonych w naukowej, dalekiej od jakichkolwiek formalizmów atmosferze, rozwijać owocny nurt dyskusji dotyczącej problematyki polskiego i powszechnego Oświecenia. Ta właśnie umiejętność łączenia życzliwego zainteresowania i udzielanej w razie potrzeby pomocy z uznaniem prawa każdego, nawet początkującego pracownika nauki, do obrony i prezentowania własnego punktu widzenia i własnych koncepcji badawczych stworzyły klimat współpracy i zaufania, klimat poważnych dyskusji nad sprawami zasadniczymi i warsztatowymi.

Jeżeli zasługi dydaktyczne uczonego, jego wpływ na otoczenie, są wartościami trudno wymiernymi, uchwytne są zazwyczaj z pewnej dopiero dłuższej perspektywy czasu, to działalność naukowa każdego badacza podlega ocenom i przewartościowywaniu w ciągłym procesie rozwoju nauki. Z tego punktu widzenia dorobek Profesora Wojtowicza już obecnie określić należy jako znaczące osiągnięcie historiografii ostatniego trzyczestolecia.

Jerzy Wojtowicz rozpoczął swoją działalność badawczą jako historyk dziejów społecznych i ekonomicznych. Już pierwsza drukowana rozprawa (*Toruńskie przedsiębiorstwo handlowe Samuela Edwardsa w XVII wieku*) odznaczała się solidnymi wartościami warsztatu naukowego, dobrą znajomością źródeł, jak i ówczesnie panujących poglądów metodologicznych. Obecnie liczba publikacji wynosi 120 pozycji. Na dorobek ten poza pracami drobniejszymi i recenzjami składają się liczne dzieła o zasadniczym znaczeniu badawczym, w tym 9 samoistnych pozycji wydawniczych. Wśród rozpraw, które ugruntowały opinię o Jerzym Wojtowiczu jako o jednym z najlepszych znawców gospodarki epoki Oświecenia i początków kapitalizmu na ziemiach polskich wymienić należy przede wszystkim dwie monografie: *Studia nad kształtowaniem się układu kapitalistycznego w Toruniu. Stosunki przemysłowe miasta Torunia w XVIII wieku* oraz *Narastanie kapitalizmu w rolnictwie ziemi chełmińskiej. Majorat ostromecki w latach 1772—1880*. Dalsze liczne prace dotyczyły głównie stosunków społecznych i gospodarczych Torunia

i Rzeczypospolitej w dobie Oświecenia. Rozprawa o stosunkach przemysłowych Torunia w XVIII w. zwróciła uwagę badaczy nie tyle i nie tylko bogatym zestawem wykorzystanych źródeł archiwalnych, ile umiejętnością kształtowania nowoczesnego kwestionariusza pytań i syntetyzowania osiągniętych rezultatów. Powstała w ten sposób praca, którą dziś z perspektywy blisko ćwierćwiecza, zalicza się do klasycznych studiów monograficznych poświęconych problematyce miejskiej w Polsce czasów nowożytnych.

Nie rezygnując całkowicie z tematyki społeczno-gospodarczej Profesor Wojtowicz rozszerzył w latach późniejszych swe zainteresowania na całokształt przemian kulturalnych epoki Oświecenia w Polsce i w Europie, posługując się w tej mierze najnowszymi technikami badawczymi. Podjął również problematykę uważaną obecnie za szczególnie ważną (kwestie stratyfikacji społecznej, komunikacji społecznej, stosunków kulturalnych, dziejów ideologii i mentalności). Wymienić tu można jedynie kilka najważniejszych rozpraw ostatniego piętnastolecia, z których niewątpliwie najbardziej znaczącą jest obszerna synteza, pierwsza w polskiej literaturze naukowej, *Miasto europejskie w epoce Oświecenia i Rewolucji Francuskiej*. Nie mniej ważne są artykuły: *Utopia a Oświecenie, Miejskie inwestycje kulturalne w Prusach Królewskich XVI—XVIII wieku*, czy *O badaniu ideologii wolnomularskiej*. Te jedynie przykładowo podane tytuły obrazują zarówno wszechstronność zainteresowań ich Autora, jak i wskazują na kilka żywotnych od lat nurtów w Jego badaniach: historia Torunia i Pomorza głównie rozpatrywana w aspekcie życia społecznego, problemy mentalności i ideologii Oświecenia (wolnomularstwo, tajne związki, prasa). W powyższych wyliczeniach zabrakło miejsca dla zaakcentowania takich faktów jak opublikowanie przez Jerzego Wojtowicza pierwszej w języku polskim nowoczesnej *Historii Szwajcarii*, poważnego udziału w pierwszym zespołowym przedsięwzięciu autorów toruńskich ukazujących wiekowe związki polsko-francuskie (*Polska—Francja. Dziesięć wieków związków politycznych, kulturalnych i gospodarczych*), licznych publikacji w językach obcych, prac redakcyjnych i wydawniczych. Szczególnie należy wspomnieć o aktywności Jerzego Wojtowicza na polu współpracy naukowej z obu krajami niemieckimi, a zwłaszcza o Jego roli jako czołowego reprezentanta nauki polskiej w badaniach prowadzonych przez ośrodek badań międzynarodowych w Lüneburgu (Studienkreis für Kulturbeziehungen in Mittel- und Ost-europa).

Działalność społeczna, naukowa i dydaktyczna Profesora już wielokrotnie znalazła uznanie. W czasie okupacji hitlerowskiej walczył w Batalionach Chłopskich otrzymując za zasługi lat wojny Krzyż Walecznych, Krzyż Partyzancki i inne odznaczenia bojowe. W swej działalności uczel-

nianej wielokrotnie otrzymywał nagrody za aktywność naukową, dydaktyczną i organizacyjną, a w 1979 r. został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Sześćdziesięciolecie, to jak już wspomniano, dla badacza-humanisty okres pełnej dojrzałości, okres jego najwydajniejszej pracy opartej na doświadczeniu, zebranej erudycji i rozbudowanym warsztacie badawczym. Stąd niniejsze słowa nie są próbą bilansu, nie są podsumowywaniem zasług Profesora, lecz stanowią jedynie uzmysłowienie nam wszystkim długów wdzięczności, jakie zostały zaciągnięte, poczynając od absolwentów historii UMK, uczniów, kolegów i przyjaciół po cały krąg toruńskiej społeczności akademickiej. Skromnym wyrazem tej wdzięczności jest niniejsza publikacja, która stanowi w pewnej mierze przegląd bieżących zainteresowań badawczych pracowników Instytutu Historii i Archiwistyki UMK oraz toruńskiej Pracowni Dziejów Pomorza Wschodniego Instytutu Historii PAN. Warto przy tym podkreślić, iż problematyka tej publikacji wyraźnie koncentruje się wokół historii powszechnej nowożytnej, tak bliskiej zainteresowaniom Profesora Jerzego Wojtowicza.

Stanisław Salmonowicz